बान्तवा राईहरुको साकेवा चाड एक समाजशास्त्रीय अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तिको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि शोधपत्र तयार गर्नको लागि प्रस्तुत

शोध-पत्र

प्रस्तुतकर्ता

राजेन्द्र राई

रोल नं. ३९७

विश्वविद्यालय क्याम्पस

समाजशास्त्र / मानवशास्त्र केन्द्रीय

विभाग कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०६७, फाल्गुण

बान्तवा राईहरुको साकेवा चाड एक समाजशास्त्रीय अध्ययन - राजेन्द्र राई (२०६७, फाल्गुण)

बान्तवा राईहरुको साकेवा चाड एक समाजशास्त्रीय अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तिको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि शोधपत्र तयार गर्नको लागि प्रस्तुत

शोध-पत्र

प्रस्तुतकर्ता

राजेन्द्र राई

रोल नं. ३९७

विश्वविद्यालय क्याम्पस

समाजशास्त्र / मानवशास्त्र केन्द्रीय

विभाग कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०६७, फाल्गुण

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय

समाजशास्त्र/मानवशास्त्र

केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर

सिफारिस-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभागबाट समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तह पूरा गर्ने प्रयोजनका लागि मेरो निर्देशन र सुपरिवेक्षणमा राजेन्द्रं राईले **"बान्तवा राईहरुको साकेवा चाड एक समाजशास्त्रीय अध्ययन"** विषयमा समाजशास्त्रीय अध्ययन गरी शोधपत्र तयार पार्नु भएको हो । म उहाँको यस शोधकार्यप्रति सन्तुष्ट छु र अन्तिम मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

श्री उद्धव राई

समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर

मितिः २०६७।११।२४

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकायअन्तर्गत **“बान्तवा राईहरुको साकेवा चाड एक समाजशास्त्रीय अध्ययन”** विषयका समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उचित ठहराइएकोले स्वीकृत प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

....

प्रा.डा. ओम गुरुङ

(विभागीय प्रमुख)

....

श्री डम्बर चेम्जोङ

(बाह्य परीक्षक)

....

श्री उद्धव राई

(शोध निर्देशक)

मितिः २०६७।११।.....।

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकायअन्तर्गत समाजशास्त्र/मानवशास्त्र स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तिको आंशिक आवश्यकता पूरा गर्नका लागि तयार पारिएको हो । सर्वप्रथम त्रिभुवन विश्वविद्यालय कीर्तिपुर समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभागका प्राध्यापकहरु जसले यस विषयमा अध्ययन गर्ने मौका प्रदान गरी यस शोधपत्र तयार गर्न सहयोग हौसला र प्रेरणा प्रदान गर्नु भयो, उहाँहरु प्रति अन्तर आत्मादेखि नै हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । अमूल्य समय प्रदान गरी उचित निर्देशन, सुझाव सरसल्लाह एवं प्रतिक्रिया दिई यस शोधकार्यलाई उचित मार्ग निर्देशन गरिदिनु भएकोमा शोध निर्देशक उद्धव राईप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।यस विभागका विभागीय प्रमुख डा. ओम गुरुङ प्रति आभारी छु ।

शोधपत्रलाई अन्तिम रुप दिन आफ्नो अमूल्य सुझाव र सल्लाह प्रदान गरी वर्तमान स्वरुपमा ल्याई पुऱ्याउन मार्ग निर्देशन गरिदिनु हुने डम्बर चेम्जोङ्ग प्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रदान गर्दछु । यस शोध कार्यको क्रममा आवश्यक सल्लाह, सुझाव र सहयोग पुऱ्याउनु भएकोमा माता दुर्गादेवी राईप्रति अन्तर आत्मादेखि आभार प्रकट गर्दछु ।

शोधकार्यका क्रममा पत्रपत्रिका तथा जानकारी दिई सहयोग प्रदान गर्ने किरात राई यायोक्खालाई पनि हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । यसै गरी आवश्यक सुझाव सल्लाह प्रदान गर्नुहुनेहरु डिक बान्तवा, अजम्बर काङमाङ (राई), प्रश्नजंङ्ग राईलाई पनि धन्यवाद अर्पण गर्दछु । शोधकार्यलाई पूर्ण रुपमा सहयोग गर्नु हुने चक्रबहादुर कार्की विशेष धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ ।

साथै यस शोधपत्रलाई शुद्धताका साथ टाइपिङ्ग गरी सहयोग गरिदिने दुर्क कम्प्युटर सिस्टम, कीर्तिपुरका दुर्कमान महर्जनलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

राजेन्द्र राई
त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर

विषय-सूची

सिफारिस पत्र		**(क)**
स्वीकृति पत्र		**(ख)**
कृतज्ञता-पत्र		**(ग)**
विषय-सूची		**(घ)**
तालिका सूची		**(ज)**
परिच्छेद-एकः परिचय		**१-८**
१.१	अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२	समस्याको कथन	३
१.३	अध्ययनको उद्देश्य	६
१.४	अध्ययनको महत्व	७
परिच्छेद दुईः सन्दर्भ साहित्य समिक्षा		**९-२३**
२.१	सन्दर्भ साहित्यको अध्ययन	९
२.२	अध्ययनको सैद्धान्तिक पृष्ठभूमि	२१
परिच्छेद तीनः अनुसन्धान विधि		**२४-२८**
३.१	अध्ययन क्षेत्रको छनोट	२४
३.२	अनुसन्धान ढाँचा	२४
३.३	नमूना छनोट विधि	२५
३.४	तथ्याङ्कको प्रकृति र श्रोतहरु	२६
३.५	तथ्याङ्क संकलन विधि	२६
३.६	तथ्याङ्कको विश्लेषण तथा प्रस्तुतीकरण	२८
परिच्छेद-चारः अध्ययन क्षेत्रमा साकेवा		**२९-३८**
४.१	भोजपुरको परिचय	२९
४.२	नागी गा.वि.स. को परिचय	३१

४.२.१ नागी गा.वि.स. मा बसोबास गर्ने राई बान्तवाहरुको परिचय ३२
४.२.२ उत्तरदाताहरुको विवरण ३३

परिच्छेद-पाँचः बान्तवा राईहरुको साकेवा ३९-५८

५.१ परिचय ३९
५.२ आख्यानका आधारमा साकेवाको उत्पत्ति ४२
५.३ नागी गा.वि.स.मा साकेवाको उत्पत्ति र थालनी ४८
५.४ साकेवा चाडको सामाजिक महत्व ४९
५.५ साकेवा चाडको आर्थिक महत्व ५१
५.६ साकेवा चाडको धार्मिक महत्व ५४
५.७ मनोवैज्ञानिक दृष्टिकोणले साकेवा चाडको महत्व ५५

परिच्छेद-छः साकेवा : हालको अवस्था ५७-९३

६.१ धारा पूजा ५७
६.२ राई बान्तवाहरुको चुल्होको परिचय ५९
६.३ वारालुङ्ग/खोपिलुङ्ग (बार, खाल्डोभित्रको ढुंगा) र तीन चुलाहरुको भौतिक र भावनात्मक कार्य ६०
६.३.१ भौतिक कार्य ६०
६.३.२ भावनात्मक कार्य ६०
६.३.३ तीन चुल्होको अर्थ ६१
६.३.४ राईहरुको चुल्होसँग सम्बन्धित माङलुङ ६३
६.३.५ साकेवा चाडमा चुल्हो पूजा ६३
६.३.६ चुल्हो पूजामा आवश्यक सामाग्रीहरु ६४
६.४ हेन्खामा थान पूजा ६५
६.४.१ हेन्खामा (धर्तीमाता) थानको सरसफाई ६५
६.४.२ साम्खिमाङ्ग (पितृदेव) थान पूजा ६६
६.४.३ धानमाङ्ग (पोखरी चा /दुदियाचा) थान पूजा ६७
६.४.४ कोदोमाङ (साम्पिचा) थान पूजा ६७

६.४.५ बादरदेउ (हेलावामाङ) थान पूजा ६८
६.५ साकेवा थान भित्रका थानहरु ६९
६.५.१ देवी देउराली थान ६९
६.५.२ नाग नगेनी थान ७०
६.५.३ हेन्खामा थान पूजा ७०
६.५.३.१ हेन्खामा (धर्तिमाता) पूजाको दिन नाक्छोङ्गको भूमिका ७१
६.५.३.२ साकेवा नाक्छोङ्गको स्वागत कार्य ७२
६.५.३.३ हेन्खामा थानको सामूहिक पूजा ७२
६.५.३.४ सुँगुर पाठाको भोग ७३
६.५.३.५ पेवा पूजा ७४
६.५.३.६ सोधपुछ (खासेनमा) ७५
६.५.३.७ उभौली सेवा (ढोङवाङा) ७६
६.५.३.८ उधौली सेवा (दोङदावा) ७७
६.५.४ साकेवा शिलीलाकको परिचय ७८
६.५.५ शिलीको उत्पत्ति ७९
६.५.६ शिलीको प्रकार ८२
६.६ स्याउली स्थापना तथा समापन ८८
६.६.१ साकेवा नाचमा आवश्यक मौलिक बाजाहरु ९१
६.६.१.१ ढोल ९२
६.६.१.२ झ्यामटा ९२
६.६.१.३ सिर्लिङ्गे ९३
६.६.१.४ चमार ९३
६.६.१.५ पंक्षीहरुको प्वाँख ९३

परिच्छेद-सातः साकेवामा देखिएका परिवर्तन **९४-९८**
७.१ साकेवा पुज्ने विधि र नाचमा आएको परिवर्तन ९४
७.१.१ साकेवा पुज्ने विधि, विगत र वर्तमान ९४

७.१.२ साकेवा चाडमा आएको परिवर्तन ९५
७.१.३ साकेवा नाचमा विगत र वर्तमानमा देखिएका परिवर्तन ९७

परिच्छेद-आठः सारांश, निष्कर्ष र सुझावहरु ९९-१११

८.१ सारांश ९९
८.२ निष्कर्ष १०४
८.३ सुझावहरु १०८

सन्दर्भग्रन्थ सूची ११२-११४

अनुसूची ११५-१३१

तालिका सूची

तालिका नं. १ :	लिङ्गको आधारमा उत्तर दाताहरुको अवस्था	३४
तालिका नं. २ :	पेशागत आधारमा उत्तरदाताहरुको अवस्था	३५
तालिका नं. ३ :	धर्मको आधारमा उत्तरदाताहरुको अवस्था	३६
तालिका नं. ४ :	भाषिक समूहको आधारमा उत्तरदाताहरुको अवस्था	३७
तालिका नं. ५ :	साकेवा चाड र राई बान्तवाहरुको सामाजिक सम्बन्ध	५१
तालिका नं. ६ :	आर्थिक दृष्टिकोणले साकेवा चाडको अवस्था	५३
तालिका नं. ७ :	राई बान्तवाहरुको धार्मिक आस्थाको अवस्था	५५
तालिका नं. ८ :	सिलीको अर्थको सम्बन्ध	८१
तालिका नं. ९ :	साकेवा चाडमा स्याउली स्थापनाको उद्देश्यको सम्बन्ध	९१
तालिका नं. १०:	साकेवा चाडमा परिवर्तन आउनुको आधार	९६
तालिका नं. ११:	साकेवा नाचमा विगत र वर्तमनमा देखिएका परिवर्तनको सम्बन्धको अवस्था	९८